

СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ

Ю.В. КІЩЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент

Аудіювання є самостійним видом мовленнєвої діяльності. Практична мета аудіювання полягає у тому, щоб навчити учнів розуміти на слух іноземну мову, що презентується у нормальному темпі вчителем чи у звукозапису.

На наш погляд, дуже важливим моментом процесу аудіювання є забезпечення можливості для учнів сприймати *розмовний варіант* англійської мови, оскільки це дозволить їм почути різні акценти і модифікації, а не тільки мову свого вчителя, до якої вони звикли. Навіть британська англійська мова налічує різні діалекти та акценти (наприклад, *bath* може вимовлятися як *laugh* і як *cat*).

У науково-методичній літературі сьогодення можемо спостерігати обмін думками про те, чи варто вчителю обирати для слухання у класі автентичні тексти. Якщо, наприклад, дати учням-початківцям прослухати плівку з політичним виступом на зборах, вони не зрозуміють ані слова. Але якщо ми надамо їм реалістичний (хоч і не автентичний) запис телефонної розмови, то учні зможуть узнати більше про мову, яку вони вивчають – і в результаті набути упевненості у своїх можливостях.

Розглядаючи дане питання, необхідно зупинитися на розбіжностях між автентичними і спеціально створеними навчальними аудіотекстами. Тексти, що були штучно створені для навчання англійської мови, відрізняються від автентичних насамперед *інтонацією* і *швидкістю відтворення*. У штучних навчальних текстах інтонація нагадує ту, якою користуються матері, розмовляючи зі своїми маленькими дітьми. Вона відрізняється широким діапазоном і незвичайно частою зміною інтонаційних рівнів.

Іншою рисою навчального тексту є навмисне повторне *вживання певної граматичної структури* або *певного мовного зразка*. Учасники діалогу на таких касетах розмовляють простими, досить короткими реченнями.

Якщо розмова обумовлює участь більш, ніж однієї особи, то та сторона, що слухає співрозмовника, чекає до самого кінця його висловлювання, що не є характерним для автентичних ситуацій. Темп навчальних записів, як правило, *повільний*. Співрозмовники зазвичай вживають однакову кількість речень. У реальному спілкуванні один із учасників, як правило, домінує на певному відрізку розмови.

Характерною ознакою автентичних текстів виступають слова типу “uhuh”, “mm”, які є індикаторами того, що слухач активно сприймає інформацію (e.g. “Well, ummm, yes, possibly...”).

Словник реального спілкування насичений різними реаліями повсякдення, таким як, наприклад, “the Co-op”, “parka”, “mortgage interest rates”, “the Ayatollah”. Речення не обов’язково мають бути завершеними (e.g. “Dinner?” instead of “Is dinner ready?”).

Навчальні тексти не будуть “псуватися” звуками друкарської машинки, проїжджаючої машини, розмовами інших людей тощо.

Таким чином, виникає штучна відповідність між текстами, які слухають учні, і тим мовним варіантом, який вони повинні відтворювати. Є класичною ситуація, коли учень добре розуміє і репродукує (або продукує) матеріал у класі і водночас не здатний перенести свої вміння в оточуючий світ. Він виражається охайно побудованими реченнями у межах формальної англійської мови і набутого лексичного запасу. Його, звичайно, зрозуміють носії мови. Але, у свою чергу, вони будуть відповідати вільно побудованими фразами, насиченими колоквіалізмами та посиленнями на ті факти, які, на їх думку, є широко відомими. При цьому вони будуть вживати місцевий акцент, і вимова їх буде не досить чіткою. Учень зрозуміє дещо або зовсім нічого, тому що він очікує, що всі інші будуть розмовляти так, як його самого навчили розмовляти (у реальному житті таким чином практично ніхто не спілкується!).

Стратегією вчителя має бути розуміння того, що учнів необхідно знайомити з автентичною мовою і, по можливості, керувати ними у процесі розробки своїх власних підходів щодо застосування набутої інформації. Усе вищесказане не означає, що у класі необхідно слухати тільки записи, зроблені у повсякденних життєвих ситуаціях. Однак треба усвідомлювати і той факт, що неможливо очікувати від учнів уміння розуміти і володіти мовою, яку вони ніколи не чули в оригіналі.

Основним засобом залучення учнів до слухання розмовного варіанту англійської мови є (після мови вчителя) аудіотекст, який може охоплювати широке коло тем – рекламу, телевізійні новини, поезію, драматичні постановки, пісні, промови, телефонні розмови, різноманітні види обміну репліками. Завдяки аудіюванню учні не тільки здобувають інформацію про граматичні явища і лексичну базу іноземної мови, а й поглиблюють знання щодо вимови, ритму, інтонації та наголосу висловлювань.

Аудіювання вимагає активної участі від того, хто слухає. Довгі записи про предмет, який зовсім не цікавить учнів, не несуть у собі мотивації. У цьому випадку слухачі можуть втратити увагу і, як наслідок, розуміння всього тексту. Багато залежить від завдань, які супроводжують аудіювання тексту. Навіть учні молодшого етапу можуть слухати деякий автентичний матеріал: короткі об’яви, телефонні повідомлення тощо. Питання, що будуть ставитися вчителем при цьому, не повинні вимагати детального розуміння прослуханого.

На відміну від читання, учні у процесі аудіювання не можуть повернутися назад до попереднього абзацу і замислитися перед читанням наступного. Навпаки, вони повинні встигати за швидкістю голосу(ів), які звучать у запису. Можливо, саме ця вимога створює відчуття паніки, особливо коли учні не можуть упізнати деякі слова або фрази. Якщо увага слухачів зупиняється на незнайомому слові, решта тексту залишається взагалі поза розумінням і осмисленням. Ось чому вчителю дуже важливо з самого початку зробити настанову про те, що у першу чергу учні мають зрозуміти загальний зміст тексту, не вдаючись у специфічні деталі. Вони повинні виробити звичку “пропускати аудіотекст повз себе” заради загального розуміння при першому пред’явленні тексту, і тільки потім, у разі потреби закцентувати увагу на характерних подробицях, прослухати текст удруге і виявити необхідні деталі.

Англійські науковці наголошують на шести принципах, що забезпечують якість процесу аудіювання. Перший із них стосується якості не тільки звукозапису, а й самого магнітофону. Вчитель має упевнитися у тому, що звук розповсюджується рівномірно по всій аудиторії.

Другий принцип – це урахування фактору антиципації. Учні мають бути готовими до сприйняття матеріалу. Ця готовність досягається обговоренням тематичного малюнку, схожої ситуації, питань, що допоможуть уявити і спрогнозувати події аудіотексту. В зарубіжній методиці такий вид роботи називається “мозкова атака” (“brain-storming”). Він допомагає учням “зануритися” у лексику, яку вони будуть сприймати. Наприклад, учитель пропонує класу назвати слова, що асоціюються зі словом “shop”. Учні по черзі виголошують різні лексичні одиниці і тим самим настроюються на зміст і словникову базу того тексту, який невдовзі вони будуть слухати.

Третій принцип стосується кількості прослуховувань. Майже всі дослідники цієї проблеми погоджуються із тим, що одноразове слухання доцільне у тому випадку, якщо метою є загальне розуміння змісту тексту. Повторне пред’явлення запису є можливим тоді, коли вчитель дає нову настанову, і вона пов’язана з відтворенням специфічних подробиць сюжету.

За четвертим принципом учні повинні усвідомлювати не тільки мовні засоби тексту, а й контекст. Іншими словами питання “Do you agree?” є не менш важливим у порівнянні з “What language did she use to invite him?”.

П’ятий принцип стверджує, що різні етапи аудіювання вимагають різних завдань. Прикладом першого етапу може бути вже згадана вище “мозкова атака”. Це завдання набуло назви підготовчого (pre-listening task). На другому етапі рекомендовано давати такі завдання, які виконуються у ході слухання тексту (while-listening task). Прикладом завдань даного виду може бути таблиця, яку учні заповнюють, одночасно слухаючи текст:

Name	Appearance	Occupation
Jane		A professional pianist
	hazel eyes, full lips	
Michael	dimples, a high forehead	

Третій етап обумовлює контроль розуміння прослуханого (post-listening task). Цікавим завданням цього етапу може бути певна кількість речень (6-8), в яких містяться помилки щодо змісту аудіотексту, і також є пропуски, які учні повинні заповнити. Класу пропонується виправити помилки і додати необхідну інформацію: Correct the factual mistakes and complete the gaps. Четвертий етап – це творче завдання (як правило, домашнє), результат і підсумок усього процесу аудіювання на уроці (follow-up).

Шостий принцип вимагає від учителя максимального використання аудіотексту. Якщо замість касети вчитель хоче відтворити текст самостійно, він повинен розповідати його напам'ять, а не читати з книги. Адже у цьому випадку буде зберігатися зоровий контакт між учителем і учнями і зверненість мовлення.

Серед найцікавіших форм роботи з аудіо матеріалом можна відзначити такі:

1. Прослухати телефонне повідомлення і записати його на папері (початкова стадія).
2. Прослухати звукові ефекти і скласти свою версію про те, що сталося (початкова стадія).
3. Прослухати оголошення про декілька фільмів і вирішити, який з них варто подивитися (початкова стадія).
4. Прослухати оповідання і накреслити маршрут діючих осіб на карті (початкова/середня стадія).
5. Прослухати, як люди описують свою роботу, і розказати, як вони виглядають і що в них за професія (середня стадія).
6. Прослухати три різних вірші, які читають три різні особи, і висловити своє відчуття настрою і враження від кожного з них (середня/старша стадія).
7. Прослухати запис радіо-новин і порівняти їх зміст зі статтями із газети (старша стадія).
8. Три групи учнів слухають три різні тексти про одну подію. Порівнявши свої нотатки, вони повинні встановити істину (старша стадія).

Розглянемо приклади процесу аудіювання на різних етапах навчання у школі.

Молодший етап.

Підготовча стадія:

а) учитель ознайомлює клас зі словами “coffee”, “tea”, “breakfast” etc.;

б) питально-відповідальна вправа “What do you have for breakfast?”; в) учні розглядають малюнки кафе, офісу і ресторану. Їх завдання – назвати що є що.

Завдання у ході слухання:

1) учні слухають 3 діалоги по черзі і повинні сказати, який із них відповідає кожному із малюнків:

Conversation 1.

Waiter: Good morning, miss.

Girl: An English breakfast, please.

Waiter: Tea or coffee?

Girl: Coffee, please.

Conversation 2

Secretary: Cup of coffee?

Boss: That'd be lovely.

Secretary: Sugar?

Boss: Sugar and milk,
please.

Conversation 3.

Man: A cup of black coffee, 2 glasses of tea and orange juice, please.

Waiter: Anything else?

Man: No, thanks.

2) учні слухають плівку удруге для розуміння деталей. Вони мають відмітити ті напої, які згадуються у діалогах:

conversation	1	2	3
Coffee			
Tea	+		
Cocoa			
Orange juice			

Заключний етап.

Рольова гра, у ході якої учні виконують ролі офіціанта (або секретарки), який пропонує різні напої, і відвідувача кафе (або боса).

Середній етап. Даний приклад демонструє те, як аудіювання може бути інтегрованим у тематичну єдність.

Підготовча стадія:

а) учні мають співвіднести запропоновані вчителем звичаї та традиції з країною, де ці традиції культивуються (важливість сказати “ні, дякую”, якщо тобі пропонують поїсти ще трошки, використання тільки правої руки при передачі тарілки зі стравою, заборона дивитися в обличчя своєму начальникові тощо);

б) учні обговорюють ті традиції, які вони вважають найважчими для імітування.

Таким чином, завдяки дискусії учні поглинають у тему про культурні розбіжності країн світу і одночасно готуються до сприймання аудіотексту.

в) учитель повідомляє класу, що вони будуть слухати оповідання про те, що трапилось з однією людиною у Судані. При цьому учням роздаються ключові питання до тексту і пропонується спрогнозувати можливі події, що мають місце в оповіданні:

1. What was the man doing?
2. How many people did he meet?
3. What did everyone eat?
4. Why didn't they eat the tomatoes?

(за матеріалами "Language in Use Intermediate" А. Доффа і К.Джоунса)

З питань, а також завдяки попередньому обговоренню, учні здогадуються, що мова піде про їжу (томати) та культурні традиції.

Завдання у ході слухання. Учні повинні слухати текст і під час пауз, які робить учитель, відповідати на поставлені питання.

Творче завдання. Учитель просить клас розповісти про випадки з їх власного досвіду, коли вони неправильно розуміли традиції інших культур, і надати пораду іноземним туристам, що приїхали до нашої країни.

Старший етап.

Підготовча стадія:

- а) учитель пропонує записати види спорту, починаючи з найбільш небезпечного і закінчуючи самим нейтральним: hang-gliding, scuba-diving, parachuting, motor-racing, mountaineering, ski-jumping, horse-riding, boxing;
- б) вільна дискусія на тему, чому саме цей вид спорту є найнебезпечнішим;
- в) учитель повідомляє класу, що вони будуть слухати текст про англійського горнолижника і про те, як він завдав сам собі шкоди.

Завдання у ході слухання:

- учні мають прочитати три фрагменти і визначити, який з них повністю відповідає змісту тексту:

- a) Eddie Edwards was working for a schools group in Italy. An Italian skier raced him downhill. The prize was to take a girl out for dinner. At the bottom of the mountain the Italian took a corner sharply and crashed into Eddie, who was hurt badly. Later Eddie married the girl and now they have two children.
- b) Eddie Edwards was in a downhill race in Italy. The prize was the job of ski technician for a school group. He was racing an Italian skier downhill. At the bottom of the mountain he took a corner sharply, flew into the air and crashed into a girl spectator. He was hurt badly, but later asked the girl out to dinner.
- c) Eddie Edwards was working as a ski technician with a school group in Italy. An Italian skier raced him downhill. The prize was to invite a girl out to dinner. At the bottom of the mountain Eddie took a corner sharply, flew into the air, crashed into the Italian and then fell against rocks, hurting himself badly. (Вірний варіант)

(за матеріалами з "The Listening File" Дж. Хармера і С. Елсворта)

- учні слухають аудіотекст удруге для вилучення специфічних подробиць.

Заключний етап. Робота по створенню діалогів і монологів за прослуханим текстом :

- Едді телефонує батькові з проханням вислати йому гроші для оплати рахунків за лікування;

- репортер бере інтерв'ю в Едді Едвардса;
- ви прочитали про випадок з Едді у газеті і висловлюєте свою думку з цього приводу;
- Едді виступає з промовою на весіллі італійця.

В останні десять років все більше викладачів залучають до процесу аудіювання відеофільми. Оскільки учасників розмов можна бачити, слухачі одразу отримують інформацію про зміст спілкування з їх жестів, міміки, манери одягатися, місця дії і т. п. Для роботи з відеофільмами також існує певна методична система:

1. Перегляд фрагменту без звукового супроводження з висловлюванням своїх думок щодо змісту діалогів між героями. Повторний перегляд фрагменту із звуковим супроводженням і порівняння своїх варіантів з оригіналом.

2. Прослуховування звуку із закритим зображенням, намагаючись здогадатися, де знаходяться співрозмовники, який у них вигляд, що відбувається тощо. Перегляд фрагменту і порівняння правильності своїх припущень.

3. Під час паузи студенти висловлюють свої прогнози щодо майбутніх подій.

4. Клас поділяється на дві групи: одна група має змогу дивитися на екран, друга половина відвертається спиною до екрану. Перша група описує другій події, що відбуваються.

Не останню роль при застосуванні відеофільмів відіграє зорове сприйняття матеріалу. Наочність (окрім відео) взагалі має велике значення для процесу аудіювання. Це стосується використання малюнків, слайдів, карт, схем, таблиць тощо.

Таким чином, за умови дотримування правильної методики навчання аудіювання учитель може розвинути у своїх учнів уміння сприймати реальну (автентичну) розмовну іноземну мову на слух і відродити у них віру у своїй можливості розуміти цю мову і спілкуватися нею.